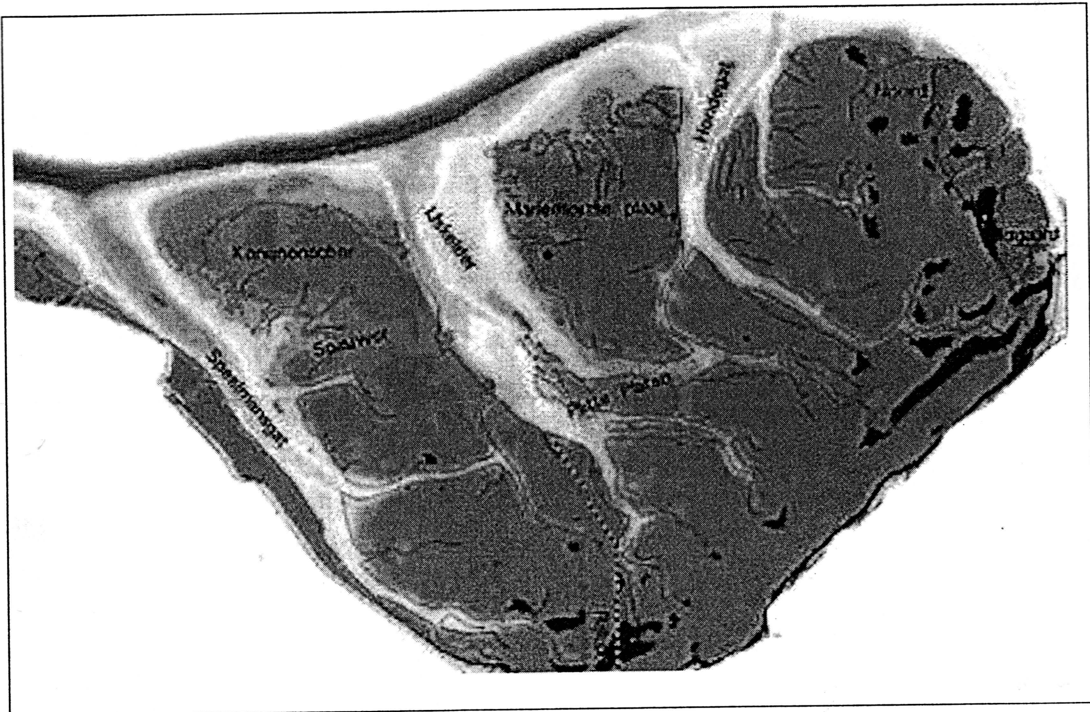
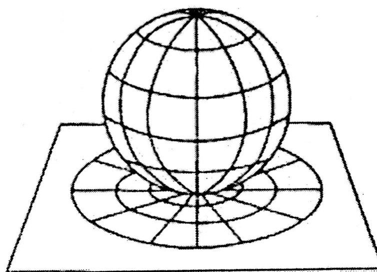
HET ZEEUWSE LANDSCHAP

VOORBEREIDING EXCURSIE SAEFTINGE

SECTIE AARDRIJKSKUNDE

NEHALENNIA

MIDDELBURG

Introductie vragen met de atlas

1. Uit welke delen (eilanden) bestaat Zeeland?
2. In welk water mondt een rivier uit: de Oosterschelde, Westerschelde of beide?

3. Welke twee grondsoorten komen voor op Walcheren?
4. Waar in Nederland kom je ook jonge zeeklei tegen?

⇨ Kaart 28
5. Wat voor soort gebied was Zeeland 2100 v. Chr.?
6. Wat voor soort gebied was Zeeland omstreeks 1000 na Chr.?

⇨ Kaart 29
7a. Wat zit er volgens deze kaart op vele plaatsen onder de jonge zeeklei?
7b. Leg die volgorde van afzettingen uit (kijk naar vraag 5 en 6).

Vergelijk het huidige Zeeland met dat uit de middeleeuwen en maak de volgende opdrachten:
8. Hoe werd Walcheren in de middeleeuwen aan de oost- en westkant beschermd tegen de zee?
9. Wat is het verschil tussen Arnemuiden vroeger en nu?
10. Als je tegenwoordig van Hoedekenskerke naar Goes moet gaat dat anders dan in de middeleeuwen. Wat is het verschil?
11. Kon je vroeger via de Oosterschelde naar Antwerpen varen?
12. Hoe heette de Westerschelde in de middeleeuwen?
13. Kijk naar het huidige Rilland (in het oosten van Zuid-Beveland) en het middeleeuwse Rielant. Wat is er ten noorden van Rilland sinds Middeleeuwen veranderd?
14. Hoe heet het gebied ten noorden van Rilland in de Oosterschelde?
15. Hoe heette de stad die in de middeleeuwen bij Rielant aan de andere kant van de Honte lag?
16. Wat is er met die stad blijkbaar gebeurd?
17. Beschrijf de situatie van Cadzand in de middeleeuwen.
18. In de middeleeuwen lag ten oosten van Biervliet de Brakman. Hoe heet dat gebied nu?

19. Als je de westkant en de oostkant van Westerschelde met elkaar vergelijkt, wat is dan het verschil in het zoutgehalte van het water?

Het Nederlandse landschap

Polders

Een polder is een gebied dat (meestal) door dijken is omgeven en waar de waterhuishouding kunstmatig is geregeld.

Er zijn 4 soorten polders:
A. Polders naast rivieren. Er moet een dijk zijn als bescherming tegen de rivier, maar het gebied daarachter moeten natuurlijk wel zijn water kwijt (afwatering). Dat gebeurt door sluizen open te zetten (spui-sluizen) of door te pompen.
B. Veenpolders. Deze liggen meestal op ongeveer -1,5m N.A.P. Laag gelegen door inklinking en oxidatie van veen. Afwatering: met gemalen.
C. Droogmakerijen. Deze liggen meestal op ongeveer -4 N.A.P. De bodem bestaat meestal uit oude of uit jonge zeeklei. Ontstaan door het wegpompen van water. Afwatering: met gemalen.
D. Zeekleipolders. Deze liggen meestal iets boven of iets onder N.A.P. Jongste polders liggen hoger omdat de sedimentatie langer is doorgegaan.

De zeekleilandschappen

Opmerking: De droogmakerijen bestaan ook uit zeeklei, maar hier worden alleen de zeekleipolders genoemd die door opslibbing (sedimentatie van klei) en vervolgens bedijking zijn ontstaan.

Waar komen we deze polders vooral tegen?
- In Noord-Nederland (Friesland en Groningen)
- In Zuidwest Nederland

Processen die het zeekleilandschap hebben gevormd:
- Sedimentatie van zand en klei
- Erosie

Buitendijks komen we de volgende gronden tegen:
- Zandplaten → onder water bij vloed, droog bij eb. Ze liggen midden in het water (van bv. de Waddenzee of de Oosterschelde).
- Slikken → kleiig, onbegroeid, onder water bij vloed, droog bij eb.
- Schorren (Zeeland) of Kwelders (Noord-Nederland) → kleiig, begroeid, alleen onder water tijdens springvloed of storm. Doorsneden door kreken of kreekjes.

Voordat een zeekleilandschap wordt bedijkt ziet het er uit als Saeftinghe. Als de schorren hoog genoeg zijn opgeslibd, werden ze omgeven door een dijk. Zo had men nieuw land. Het water hoefde dus niet eerst weg gepompt te worden, zoals bij een droogmakerij wel het geval is.

Bewoning van Noord-Nederland
In het noorden van Nederland kwamen in de 6^e^ eeuw v Chr. mensen op de zeeklei wonen. Dijken hadden ze toen nog niet (overal), dus daarom gingen ze op terpen wonen. Men ging door met de aanleg van terpen totdat men overal dijken had. Dat was omstreeks 1000 na Chr. Sommige terpen in Noord-Nederland zijn wel 8 meter hoog doordat men ze steeds verder op moest hogen met het oog op de stijgende zeespiegel.

De terpen werden vooral aangelegd op de hogere kwelderwallen. De rand van de kwelders waren namelijk hoger dan het daar achter gelegen gebied. Dit komt doordat eerst het zandige materiaal sedimenteerde en daarna pas de kleine kleideeltjes.

Zuidwest-Nederland
Het zuidwestelijk deel van Nederland was in de Romeinse tijd nog een veengebied. Aan de westkant werd het gebied beschermd door strandwallen. Het veengebied werd vanaf de 3^e^ eeuw geteisterd door inbraken van de zee. Het veengebied werd opgedeeld in kleinere eilanden. Deze veeneilanden werden overstroomd door de zee en er vond sedimentatie plaats. Het veengebied werd een zeekleigebied. Er kwamen schorren en slikken. Door de eilanden liepen kreken, waardoor het zeewater bij iedere vloed binnenstroomde. De kreken waren soms klein (slechts enkele meters), maar er waren ook hele brede (honderden meters). In de kreken stroomt het water sneller dan daarbuiten dus in de kreken kon het hele lichte materiaal niet bezinken. In de kreken sedimenteert vooral het wat grovere materiaal. Met name de grotere kreken zijn zandig.

Naast de kreken ontstaan hogere oeverwalletjes. Die zijn steviger, droger en hoger dan de gronden daarachter. Als de sedimentatie lang genoeg doorgaat, sedimenteren de kreken op den duur dicht. Door het oeverwalletje kan de kreek zelfs hoger dicht slibben dan de omgeving. De kreek wordt een kreekrug.

Omstreeks de 7^e^ eeuw komt men weer in het zuidwestelijk zeekleigebied wonen. Ook daar bouwt men woonhoogtes (terpen), maar deze zijn niet zo hoog als de terpen in Noord-Nederland. Want erg lang zijn ze namelijk niet opgehoogd omdat ook in het zuidwesten men als omstreeks het jaar 1000 begint met het bouwen van dijken. De terpdorpen in Zeeland heten ringdorpen.

De terpen in Zeeland liggen op de hogere kreekruggen. Deze gronden zijn zeer geschikt voor de akkerbouw. Ze zijn een combinatie van zand en klei. Dus: wortels groeien goed, water blijft niet land staan en ze zijn chemisch vruchtbaar. Naast de kreekruggen liggen de lagere poelgronden. Die bestaan uit klei en hebben veen in de bodem. Daar vind je vooral weilanden.

Voor zowel het zuidwestelijk als het noordelijk zeekleilandschap gelds dat de wegen werden aangelegd op de oeverwalletjes en de kreekruggen (hoger, steviger en

droger). Als sloten gebruikte men vaak nog niet geheel dichtgeslibde kreekjes. De wegen en sloten slingeren dan ook door het landschap.

Hierboven werd beschreven waar de mensen in de oudste delen van het zeekleigebied gingen wonen. Zij beschermden zich tegen de zee door te wonen op terpen en later door de aanleg van een defensieve zeedijk. In Zeeland heten die gebieden het oudland.

Maar zowel in het noorden als het zuidwesten van Nederland bleef de sedimentatie voor de zeedijk doorgaan. Er ontstonden nieuwe kwelders/schorren. Als men een nieuwe dijk aanlegde op de kwelders/schorren had men een nieuwe polder. De gevolgen: in het noorden van Nederland breidde de kust zich verder uit naar het noorden en brede zee-inhammen werden ingepolderd. In het zuidwesten kwamen de eilanden aan elkaar te zitten.

Verschillen noordelijk en zuidwestelijk zeekleilandschap

Noordelijk	**Zuidwestelijk**
Al eeuwen v Chr. was het een zeekleigebied. (kwelders)	Vanaf de 3^{e} eeuw n Chr. wordt het een zeekleilandschap.
Al in de 6^{e} eeuw v Chr. werden de eerste terpen opgeworpen.	Pas vanaf de 8^{e} eeuw kwamen er terpdorpen (ringdorpen).
Terpen vooral op kwelderwallen.	Ringdorpen op kreekruggen.
Uitbreiding nieuwe polders vooral naar het noorden.	Uitbreiding met nieuwe polders langs alle kanten van de eilanden.
Zuidwestelijk zeekleilandschap **Verschillen tussen kreekruggen en poelgronden** **Kreekruggen**	**Poelgronden**
Hoger	Lager
Zandig	Zware klei
Geen veen onder de klei	Wel veen onder de klei
Dorpen	Geen dorpen
Akkers en boomgaarden	Weilanden
Grotere wegen	Weggetjes op oeverwalletjes

Elementen in het zeekleilandschap

- Terp
- Ringdorp
- Kreken
- Slikken
- Schorren/kwelders
- Kwelderwal
- Restgeulen/restkreken
- Kreekruggen
- Wielen/welen
- Doorbraakkreken
- Oudland/nieuwland
- Defensieve bedijking
- Offensieve bedijking
- Inpolderen
- Inklinking

Zuidwest Nederland

Eén veengebied

In de tijd dat de Romeinen voor het eerst in Nederland kwamen, zag Zeeland er heel anders uit dan tegenwoordig. Het bestond uit een onafzienbaar veengebied, dat zich uitstrekte van de zandgronden van Brabant en Vlaanderen tot aan de zee.

Aan de zeekant lag, enkele kilometers verder weg dan tegenwoordig, een complex van lage duinen en strandwallen. Door het veen stroomden enkele smalle rivieren, voorlopers van de Ooster- en Westerschelde. Het geheel was bedekt met een ondoordringbaar moerasbos en was zo goed als onbewoond. Alleen aan de zeekant en langs de riviertjes woonden wat mensen, zoals Aardenburg (gelegen op een zandrug) en bij de Nehalenniatempels bij Domburg en Colijnsplaat. Door het afsterven van plantaardig materiaal was dit veenpakket steeds dikker geworden. Het veen rustte op een laag zware vette klei, die enkele eeuwen eerder door de zee was afgezet; daaronder zat weer een vele meters dikke laag zand.

Stormvloeden

Dit uitgestrekte veenlandschap werd omstreeks het jaar 350 na Christus door een ramp getroffen. Door zware stormvloeden werd de strandwal op een aantal plaatsen doorbroken, waardoor de zee het veengebied kon binnendringen. Als de golfslag inwerkt op een veenpakket, brokkelen er stukken vanaf die door het water worden meegevoerd. Er ontstonden dus grote bressen in het veen en op een aantal plaatsen werden ook de onderliggende klei en een deel van de zandlaag meegenomen. Diepe geulen baanden zich bij elke vloed een weg verder in het veen. Door de ebstroom werd zand, klei en veen weggevoerd. Soms bereikten twee geulen elkaar, waardoor er kortsluiting ontstond. Het veengebied werd zo opgedeeld in een aantal eilanden, die zelf nog eens doorsneden werden met een sterk vertakt geulenstelsel. Deze catastrofe was zo radicaal dat de weinige bewoners het gebied verlaten, behalve misschien in de duinen. Het land bleef eeuwenlang onbewoond; de natuurkrachten hadden er vrij spel.

Ontstaan

Het landschap van de zeeklei onderscheidt zich heel duidelijk van andere landschappen, zoals de duinen, het Hollandse veengebied of de Zuid-Limburgse Heuvelland, Het wordt gekenmerkt door de grondsoort – zeeklei – en door het feit dat het in de loop der eeuwen op de zee is veroverd door bedijking.

Dit wil echter niet zeggen, dat het zeekleilandschap overal hetzelfde karakter heeft; integendeel, er is binnen dit landschap een hele grote variatie. Sommige gebieden zijn vlak en open, andere zijn juist heel boomrijk. Soms overheerst het grasland, soms is het hoofdzakelijk bouwland en op enkele plaatsen zijn veel boomgaarden. Het patroon van de dijken is ook heel verschillend: in sommige gebieden zijn maar hele weinig dijken, in andere streken liggen ze heel dicht op elkaar. Ook zijn er nog

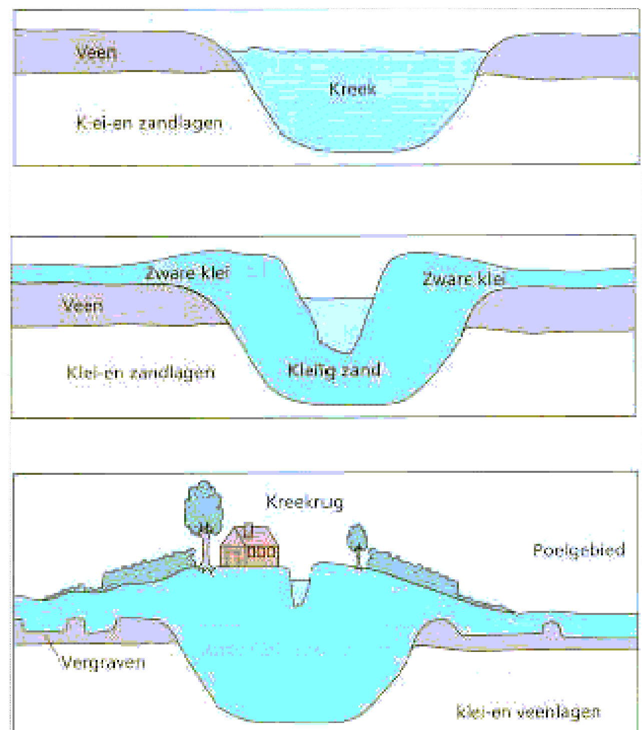
hoogteverschillen in de bodemligging. Op het eerste gezicht lijkt het polderland zo plat als een pannenkoek, maar in werkelijkheid zitten er hoogteverschillen van enkele meters in, die voor de structuur van het landschap heel belangrijk zijn. De variatie in het landschap is grotendeels een gevolg van verschillen in de wijze van ontstaan. Daarom is het interessant om de wordingsgeschiedenis van het polderlandschap na te gaan. Hoe is het zeekleilandschap geworden tot wat het nu is? Om deze vraag te beantwoorden moeten we terug naar het begin van de jaartelling.

Maar op den duur braken er rustigere tijden aan, waarin erosie tot stilstand kwam. Nu werden door het binnendringende zeewater ook zand- en kleideeltje meegevoerd. Zolang er stoom bleef bestaan, werden deze verder getransporteerd, maar als de stroomsnelheid afnam, zakten ze naar de bodem; de zwaardere zandkorrels eerst, de fijnere kleideeltjes later.

Nu heeft elke periode van eb en vloed een moment waarop het water in de hoogste stand even stilstaat: de hoogwaterkering. Daarna keert de stroomrichting om en stroomt het water weer naar zee terug. De kentering is het moment waarop allerlei deeltjes neerslaan. Weliswaar wordt een gedeelte daarvan door de ebstroom weer meegenomen, er blijft toch meestal wat achter. Het spreekt vanzelf dat de lichte kleideeltjes het verst werden meegevoerd door het stromende water, dus tot achter in de kleinste geulen. En als bij hoge vloed het overgebleven veenpakket overstroomde, sloegen ook daar kleine deeltjes neer. De grovere zandkorrels kwamen al eerder op de bodem terecht, langs de randen van de bredere geulen. Langzamerhand ontstond er dus een patroon van zandig en kleiig aanslibsel op de overgebleven veenresten in de geulen, waarbij de kleine geulen uiteindelijk volledig vol slibden, en er dus weer grotere aaneengesloten eilanden ontstonden. Alleen de aller breedste geulen bleven uiteindelijk over, de andere werden steeds smaller en ondieper. De geulen werden opgevuld met zand en zandige klei, de kleinste kreekjes met de fijnere klei, en op de overgebleven veenpakketten kwam een dun laagje van de allerfijnste deeltjes, dus de zwaarste klei.

Kreekruggen en poelgronden

De veenpakketten, waarin geen geultjes aanwezig waren, werden langzamerhand ook moeilijk bereikbaar voor het klei houdende water. Alleen bij heel hoge vloeden liepen ze nog wel eens onder, en de opslibbing bleef daardoor achter bij die aan de geulranden. Langs de oevers van de geulen kwamen dus wat hogere ruggetjes,

Figuur 1 Ontstaan van een kreekrug

met een zandigere ondergrond. Als zo'n geul nu langzamerhand helemaal verlandde, kwamen die hoge oevers als een rug in het land te liggen. Ze heten dan ook *kreekruggen*. Deze bestaan geheel uit zand of zandige klei, het veen is hier bij overstroming geheel of grotendeels weggespoeld daartussen liggen lagere stukken met een laagje klei op het overgebleven veen. Deze lage en natte gedeelten noemen we *poelgronden*. Het wonderlijke is nu dat de oorspronkelijke geulen als ze eenmaal opgevuld zijn, als hogere ruggen door het land lopen. We zien dit verschijnsel ook heel duidelijk op de schorren, die nu nog onder invloed van het getij staan, zoals in het land van Saefthinge. Dit verschil in hoogte wordt samendrukt door de erop liggende kleilaag. Dit patroon van kreekruggen en poelgronden is karakteristiek voor alle oude kernen van Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden. Omstreeks het jaar 800 waren de schorren zo ver aangegroeid, dat het land weer min of meer bewoonbaar werd. Vanaf de randen dus vanuit Vlaanderen en Brabant, trok men geleidelijk het gebied binnen met schaapskudde; de schorren met hun zoutvegetatie zijn voor schapenhouderij bijzonder geschikt. In het zuiden van Zeeuws-Vlaanderen, waar maar weinig klei was afgezet en de invloed van het zout minder groot was, ging men ook akkerbouw bedrijven op het veen. De schaapskudden maakten natuurlijk vooral gebruik van de hogere kreekruggen: daarop werden ook de schaapskooien en de eerste nederzettingen gebouwd. Ook de eerste paden kwamen op de ruggen langs de kreken te liggen en da patroon is tot nu toe bewaard gebleven: de meeste oude wegen op het oude land liggen op kreekruggen. Vooral op Walcheren is dit nog duidelijk te zien.

Bedijking:

Veilig was men echter nog niet. Het schorrenland overstroomde weliswaar slechts zelden meer, bij stormvloed liepen de bewoners toch nog groot gevaar. Vooral na de hoge vloeden van de 11^e eeuw begonnen men de bewoonde plaatsen kunstmatig op te hogen, waardoor dorpen en boerderijen op terpen kwamen te liggen. Maar bij de zware overstromingen van 1130 bleek zelfs dat niet voldoende. Op initiatief van de Vlaamse kloosters, die veel bezittingen in Zeeland hadden, is toen begonnen met het aanleggen van dijken rond de bewoonde eilanden. Zo zijn gedurende de 12^e eeuw de kernen van Walcheren, Noord- en Zuid-Beveland, Tholen, Schouwen, Duiveland en grote stukken van Zeeuws-Vlaanderen bedijkt. Zeeland was van een schorrengebied een eilandenrijk geworden.

Oudland

De bedijking bleek een groot succes en na 1200 nam de welvaart snel toe. in hoog tempo werden overal in het bedijkte gebied kerken gebouwd en parochies gesticht; de kerkgebouwen werden bij voorkeur gebouwd op de plaats waar twee kreekruggen elkaar ontmoetten. Het bedijkte gebied werd nu verder in gebruik genomen en verkaveld, waarbij het ouden krekenpatroon werd gehandhaafd: dus kronkelende wegen en sloten en kleine onregelmatige percelen. Op de kreekruggen gingen de mensen wonen. Het grondwater werd langzamerhand zoet door de invloed van regenwater, zodat er akkerbouw en fruitteelt bedreven kon worden. De poelgronden

bleven veel zilter, omdat het veen doordrenkt was het zout grondwater; deze laaggelegen gronden bleven daarom als grasland in gebruik. Het hierboven beschreven patroon is karakteristiek voor alle ouder kernen van de Zeeuwse eilanden. Dit wordt het oudland genoemd. Kenmerken zijn kreekruggen, poelgronden, een onregelmatige verkaveling en kronkelende wegen en sloten.

Nieuwland
In de periode 1200 en 1500 werd doorgegaan met bedijken. Daarbij werden ook zandplaten, die in de geulen waren opgekomen, als eilanden bedijkt, zoals Ovezande en Heinkenszand. Waar mogelijk werden kleine polders aangedijkt aan de ouder kernen, waardoor de overblijvende geulen steeds smaller werden. Sommige daarvan, zoals het zwake op Zuid-Beveland en de Vogel in Zeeuws-Vlaanderen, konden zelfs worden afgedamd en ingepolderd. Door deze wijze van inpolderen ontstond langs de randen van het oudland een landschap met kleien smalle polders met veel dijken. Voor op Zuid-Beveland en in West Zeeuws-Vlaanderen is dit mooi te zien. Aan deze inpolderingsactiviteiten kwam een eind door de grote stormvloeden van de 16^{e} eeuw. Vooral door Sint-Felix qua Saterdach-vloed van 1530 gingen enorme oppervlakken oudland verloren, onder andere geheel Noord-Beveland en de oostelijke helft van Zuid-Beveland. Tientallen dorpen verdwenen daarbij in de golven.

Nieuwland na 1500
Na deze donkere periode die nog werd verzwaard door de oorlog met Spanje, gingen de bewoners weer aan het werk om het verloren gegane land te herwinnen. De wijze van inpolderen was nu echter anders dan vroeger: er werd op grotere schaal met veel mensen en materiaal gewerkt. Ook de planning werd aangepast. Landmeters maakten van tevoren een plan voor het te polderen gebied. Bij verkavelingen werd niet meer uitgegaan van de ligging van de kreken, maar werd een plan ontworpen met rechte wegen en rechthoekige kavels, die geen verband meer hielden met de natuurlijke gesteldheid.

Vragen:
Deel 1:
1. Noem 2 kenmerken van een polder.

2a. Welke 4 soorten polders zijn er?
2b. Welke polders liggen ver beneden N.A.P?
2c. Waar staat de afkorting N.A.P voor?

3. Waar in Nederland komen we zeekleipolders tegen?

Bekijk in de atlas de kaart Nederland Reliëf
4a. Op 3 plekken komen bij Nederland zandplaten voor:
1..
2..
3..
Hier heeft de .... dus nog dagelijks invloed. De zandplaten liggen bij .... droog. Bij................ liggen ze weer onder water. Hierdoor is er geen .... op de platen.
4b. Kijk bij de legenda van deze kaart. Hoe noemen we de grenzen van droogvallende grond?

5a. Als Nederland geen dijken zou hebben krijgen we in Middelburg dan natte voeten?
5b. Waar ligt de grens volgens kaartje A?

Deel 2.
6. Wanneer kwamen in het Noord-Nederlandse zeekleilandschap mensen wonen?

7a. Waarom bouwde men terpdorpen?
7b. Tot wanneer ging men daarmee door?
7c. Hoe hoog konden ze wel worden?

8. Waardoor lagen de kwelderwallen wat hoger?

Deel 3.
9a. In de Romeinse tijd was ZW. Nederland geen zeekleigebied maar een .... gebied.
9b. Hoe werd het tegen de zee beschermd?

10. Vanaf de ....eeuw werd dit gebied opgedeeld in .... De zee overstroomde dit gebied en door de eilanden liepen k.................. Er waren kleine k................ En grote k.................. In de grotere kreken sedimenteert vooral het .... materiaal namelijk vooral ....

11. Benoem de verschillende lagen bij de tekening (het ontstaan van een kreekrug)

12. In Zeeland had men ook terpen. Waar lagen die vooral?

13. In Zeeland hebben deze terpen een andere naam, welke?

14. Wegen liepen op de .... en de ....

15. Hoe noemt men dit land dat tegen de zee beschermd was?

16. Wat was het gevolg van de doorgaande sedimentatie voor de zeedijken, zowel in het noorden van Nederland als in het zuidwesten?

Deel 4:

Schema poelgronden/kreekruggen

17a. Waarom zouden er in de poelgronden geen dorpen liggen?

17b. Op de kreekruggen zijn vooral de akkers (aardappelen, enz.) en boomgaarden. Noem hiervoor 2 redenen.

18. Elementen in het zeekleilandschap. Wat is het verschil tussen een slik en een schor?

Deel 5:

Lees de tekst links en de laatste 2 alinea's rechts.

19. Door de stormvloeden kon de zee binnendringen. Behalve veen werd er ook .... en een deel van de .... meegenomen.

20a. Wat gebeurt er bij de (hoogwater) kentering?

20b. Wat wordt er het verst afgezet (op de kleine kreekjes en op het veen) ?

21. Ligt er veen op de plek van de grote kreekruggen? Leg uit waarom wel/niet.

22. Noem 2 redenen waarom de kreekruggen uiteindelijk hoger liggen dan de poelgronden.

23. Waar werden de kreekruggen allemaal voor gebruikt? (*Bedijking)*

24. Vanaf wanneer waren de eilanden door dijken beschermd tegen de zee? (*Oudland)*

25. Noem 3 kenmerken van het oudland. *(Nieuwland voor 1500)*

26. Leg uit hoe de poldertjes langs het oudland zijn ontstaan. *(Nieuwland na 1500)*

27. Wat was er vanaf nu veranderd bij het inpolderen?

Begrippenlijst Saeftinghe.

Aanwas:	*Het groeien van een gebied door opslibbing. Vaak tegen de dijk aan.*
Binnenbocht:	*Binnenbocht bij een rivier waar sedimentatie plaatsvindt. Het water stroomt hier het langzaamst.*
Binnendijk:	*Dijken die geen functie meer hebben en midden in het land liggen.*
Buitenbocht:	*Buitenbocht bij de rivier waar erosie plaatsvindt. Het water stroomt hier het snelst.*
Delta:	*Plaats waar een rivier zich vertakt in kleine riviertjes die in zee uitmonden.*
Deltawerken:	*Het plan om Zeeland te beschermen naar aanleiding van de watersnoodramp in 1953. Die plan behelst het afsluiten van zeearmen, aanleggen van extra dammen en verhogen van bestaande dijken.*
Dijkdorp:	*Een dorp dat langs de dijk is gebouwd.*
Erosie:	*Afslijten van gesteente door water, wind of ijs.*
Estuarium:	*Trechtervormige riviermond met waterbeweging onder invloed van het getij.*
Glijoever:	*Hetzelfde als de binnenbocht.*
Inlaag:	*Drassig gebied tussen de hoofddijk en de tweede dijk.*
Inundatie:	*Het met opzet onder water zetten van land met als doel de opmars van de vijand te verhinderen of vertragen*
Kreek:	*Inham van de zee met vaak stilstaand water.*
Kreekruggen:	*Zandige rug in het zeekleilandschap dit vaak hoger ligt door sedimentatie en inklinking van het omliggende gebied.*
Kreken & welen:	*Zie kreek.*
Kruiswegdorp:	*Dorp dat zich bevindt bij de kruising van twee hoofdwegen in het nieuwland.*
Meanders:	*Bochten van de rivier.*
Nieuwland:	*Land dat is ontstaan door opwas en aanwas.*
Oeverwallen:	*Ruggen langs de rivier bestaande uit zand, ontstaan door sedimentatie.*
Opwas:	*Aangroei van land door sedimentatie op oudere afzettingen.*
Oudland	*Het gebied bestaande uit kreekruggen, oeverwallen en poelgronden.*

Pioniersvegetatie:	*Spontaan opkomende plantengroei op kale bodem, vaak planten die in lastige omstandigheden kunnen groeien.*
Poelgronden:	*Grond bestaande uit klei op veen die inklinkt en daardoor lager komt te liggen dan de kreekruggen. De gebieden zijn vaak drassig.*
Ringdijk:	*Dijk rondom de polder die als eerste werd aangelegd van materiaal dat afkomstig is buiten de dijk.*
Ringdorp:	*Dorp waarbij de bebouwing zich concentreert rond een knooppunt van wegen en meestal een kerk.*
Rivier	*Natuurlijke waterstroom die uitmondt in zee*
Schorren	*Buitendijkse, begroeide delen. Overstromen alleen bij extra hoog water.*
Sedimentatie:	*Het afzetten van materiaal*
Slikken:	*Buitendijkse, onbegroeide delen bestaande uit klei. Overstroomt met iedere vloed*
Stootoever:	*zie buitenbocht.*
Vliedberg:	*Een veilige plek op een heuvel waar een toren met twee verdiepingen opstond.*
Voorstraatdorp:	*De belangrijkste straat staat gelijk aan de dijk. Deze straat is het centrum van het dorp.*
Zandplaten:	*Platen die droog liggen door het afzetten van zand. Deze platen groeien nog steeds.*